

Denizin Çağırışı

Kemal Bilbaşar

roman

6. BASKI

♥ can
modern

KEMAL BİLBAŞAR
DENİZİN
ÇAĞIRIŞI

Can Modern

Denizin Çağırışı, Kemal Bilbaşar

© 2003, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2003

6. basım: Eylül 2022, İstanbul

Bu kitabın 6. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Faruk Duman

Dizi tasarım ve sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Başak Nur Vanlıoğlu

Baskı ve cilt: İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.

Akçaburgaz Mah.137.Sokak No:12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 45523

ISBN 978-975-07-4800-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750748004

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

KEMAL BİLBAŞAR
DENİZİN
ÇAĞIRIŞI

ROMAN

♥can

Kemal Bilbaşar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Başka Olur Ağaların Düğünü, 2003

Cemo, 2003

Memo, 2003

Ay Tutulduğu Gece, 2015

Bedoş, 2015

Cevizli Bahçe, 2015

Irgatların Öfkesi, 2015

Kölelik Dönemeci, 2015

Yeşil Gölge, 2015

Zühre Ninem, 2015

KEMAL BİLBAŞAR, 1910'da Çanakkale'de doğdu. Ortaöğrenimini 1929'da Edirne Öğretmen Okulu'nda tamamladı, iki yıl ilkokul öğretmenliği yaptı. Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih-Coğrafya Bölümü'nden 1935'te mezun oldu. Nazilli ve İzmir Karakaş ortaokullarında öğretmenlik yapan Bilbaşar, 1961'de emekliye ayrıldı; bir süre siyasetle uğraştıktan sonra 1966'da İstanbul'a yerleşti. İlk öykülerini, İzmir'de Cahit Tanyol ve İlhan İleri'yle birlikte çıkardıkları *Aramak* dergisinde yayımladı (1939). Bilbaşar, 1945-1952 yılları arasındaki dönem hariç, sürekli öykü yayımladı, radyo oyunları yazdı, pek çok gazete ve dergide öykü, roman ve makaleleri yayımlandı. Tiyatro, senaryo ve ders kitapları da yazan Bilbaşar, 1961'den sonra daha çok roman türüne ağırlık verdi. Bilbaşar, 1939'da "Budakoğlu" öyküsüyle Ankara Halkevi Öykü Yarışması'nı, *Cemo* adlı romanıyla 1967 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü, *Yeşil Gölge* romanıyla da 1970 May Roman Ödülü'nü kazanmıştır. 21 Ocak 1983 tarihinde aramızdan ayrıldı.

Çıktığın yolda, bugün yelken açıp yapayalnız
Gözlerin arkaya çevrilmeyerek, pervasız
Yürü! Hür maviliğin bittiği son hadde kadar
İnsan âlemde hayal ettiği nisbette yaşar.

I

... Beş saat rötarla İzmir'e gece yarısından sonra varmak, demiryolları idaresi için "ahvali adiyeye"den olabilir, ama benim gibi beş yıl sapa bir yerde kurulmuş küçük bir kasabada kabuğuna çekilerek vesvese ve korkularıyla baş başa yaşamış, bilmediği bir semanın ve tanımadığı bir denizin maviliğinden şifa aramaya çıkmış, karanlıktan korkan bir insan için ne büyük felaket...

Gece yarısını geçmiş olmasına rağmen hiç olmazsa arkadaşım pekâlâ beni bekleyebilirdi. Kalben ona da darğındım ve eğer bu büyük şehirde bir başka tanıdığım olsaydı, onun yüzünü bir daha görmek istemezdim.

Aslında hiç kimseye darılmaya da hakkım yoktu. Anadilini konuşmayan yabancı bir ülkede değildim ya. Hiç şüphesiz herhangi bir adam, bir otele götürmek nezaketini benden esirgemezdi.

Bir yandan da düşünüyordum ki Venedik'te, Marsilya'da, Leningrad ya da Norveç'in herhangi bir fiyordunda, hatta okyanus adalarındaki bir köyde bile olsam, bu şehre karşı duyduğum yabancılık korkusunu duymayacaktım. Çünkü o şehirlere kitapların dikedörtgen kapısından girmiş, bildik semtlerde prenslerden, hamallardan, açlardan ve delilerden pek çok ahbaplar edinmiştim. Oysa gece yarısından sonra, elimde bavul, karanlık-

larıyla baş başa kaldığım bu şehrin düğümünü çözebil-
mek için bir zarfın üzerine yazılı “Konak” adresinden
başka bir anahtarım olmadığı gibi, posta pullarını ben
gönderdiğim halde mektuplarına sarf edeceği mürekke-
bin ve kâğıdın parasını hesap etmek yüzünden haberleş-
me telini her zaman koparan cimri bir okul arkadaşım-
dan başka insan da tanımıyordum.

Bununla beraber o küçük kasabada, gizli bir çağrı-
nın çekimiyle içimde yolculuk istekleri çağıldamaya
başladığı zaman, İzmir’den başka bir yer bana daha se-
vimli görünmemişti. Ölmüş bir zamanın masallarıyla
hatırladığım ışıklı kıyılarda, “ilahların ayak izleri çoktan
silinmiş” ve Aphrodite tapınakları çoktan yıkılmış da
olsa, bir masal dünyasının avutucu ve unutturucu renk-
lerini orada bulacağımı umuyordum.

... kasabasının kiremitsiz evleri, otsuz ve ağaçsız bir
kayalık üzerindeki harap kalesi arkamda tozlu bir hara-
ret içinde erirken dünyanın bütün yaşama istekleri içi-
me dolmuştu. Kılıfını terk eden bir yılan kadar kendimi
taze buluyordum.

Bu benzetiş beğenmeyebilirsiniz. Ama şunu hemen
hatırlatayım ki ben sürüngenler topluluğundan bir ada-
mım. Annemin soda ve sabunla yıpranmış, sıcak suda
beyazlanarak buruşmuş ellerinde hiçbir zaman bir tek
liradan fazla para görmediğim halde, o daima bolluk
içinde yüzen bir kişiyi andırırdı. Yüzünde parlatılmış bir
manav elmasının renkleri vardı. Ekmeğimizi çok kez
haşhaş tohumuyla karıştırılmış tuza banıp yerken, “Bu
lokmayı ne niyetine yiyelim?” diye sorardı.

Sonra kahaahalarla gözleri yaşarıncaaya dek gülerek
kendisi cevap verirdi: “Bugün Rıdvan Beylerin evinde
kuzu dolması var. Gel tadına bakalım şunun!”

Ramazan günlerinde ve kurban bayramlarında biraz
refaha kavuşurduk. Bütün semt fakirlerinin toplandığı

yirmi kişilik iftar sofrasında tatlı nasıl şeydir, öğrenirdim. Kurban kesenler bağırsak, işkembe, dalak ve nadiren boyun tarafından biraz et gönderirlerdi. O zaman annem bunlarla bütün aşçılık hünelerini göstererek kendisinin taktığı acayip isimler taşıyan yemekler yapardı. Şunu da söyleyeyim ki evimizde mutluluk hiç eksik değildi. Yalnız, rahmetli babamın resmini her yıl ölüm gününde sandıktan çıkardığımız gece küçük odamıza karanlık bir hava çökerdi. Annemin kırmızı yanakları o gece sararır gibi olurdu. Babamın hayattayken en çok sevdiği yemek, bütün bir yılın tutumuna mal olsa da o gece mutlaka pişerdi. Babamın niçin kendini öldürdüğü bir sır halinde kalmıştı. Bu intihar hakkında annem de, komşular da bir sebep bulup söyleyemezlerdi. Onlara göre bir eli yağda, bir eli balda olan babam için dünyalık hiçbir sıkıntı ve tasa olmaması gerekirdi. Yalnız bazı bahar aylarında yüzünün sarardığı ve zayıfladığı görölürdü. Bu zayıflama da, iddia edildiğine bakılırsa, uykusuzluktan ileri gelirdi. Çünkü babam o mevsimlerde bir baş ağrısından söz eder, uyuyamazmış. Hasılı bu soru karşısında onu tanıyanlar daima düşünceli bir tavırla ağızlarını büzer ve omuzlarını kaldırırlardı. Ama bence babamın gizli bir derdi vardı, sinirli bir adam olduğu muhakkaktı. Annem onun uykudan ve karanlıktan yakındığını söz arasında birçok zamanlar söylemişti. Odasında lamba yanmadan babamı uyku tutmazmış. Deniz kenarında dolaşmaktan korkarmış. Korkmakta ne kadar haklıymış ki o mavi sularda dünyaya gözünü yummuştu.

Büyüdükçe babama benzediğimi söylerlerdi. Doğrusunu isterseniz ona benzemekten memnun olurdum. Hatta ilk çocukluk günlerimde babama yalnız yüz çizgilerimle değil, ruhen de benzemek için uykunun ve karanlığın düşmanı kalmaya kendi kendime söz verirdim. Öğretmen okulundaki öğrenim hayatımda da bu karara

sadık kalmışımıdır. Gece lambasının altına düşen yatağı bana vermesi için arkadaşlardan birine bir aylık harçlığını vermişimdir. O zamanlar kız ve erkek öğrenciler arasında “bohçacı kadın” yerine geçen bir anket defterine:

Bu demdir tab'ımın devri melâli
Sever zulmetle ruhum hasbîhali

cevabını veren sıra arkadaşlarımla okuldan çıkıncaya dek dargın kaldım. Karanlığa ve geceye bir şeyler borçlu olmayan şair pek az bulunduğundan, bütün şairleri dünyanın en sevimsiz yaratıkları sayardım.

Çocukluğumun bu gülünç kompleksleri bende ikinci bir huy haline geldiği zaman, annem sağ olsaydı, babam hakkında daha çok şeyler sorup öğrenmem kabil olacaktı. Ne yazık ki ben okulu bitirmeden annem hayatını tüketmişti.

Aslında benzetiş beğenmemekte haklı olabilirsiniz. Bir yılan gibi kılıf değiştirmek insanlara mahsus bir şey değildir. Eğer bu mümkün olsaydı ilkin ben, artık tümüyle bir soyaçekim meselesi saydığım bu karanlıktan ve uykudan korkma ruh halinden kendimi silkip çıkarmayı başaracak, içimin genç aydınlığında birtakım kara lekeler peydahlanmasına ve o lekelerin günden güne çoğalarak ruhumu sonsuz bir karanlığa mahkûm etmesine izin vermeyecektim. Eğer bir yılanın kılıfını terk etmesi kabilinden bu korkuları soyunabilseydim, günün birinde İzmir'e gece yarısından iki saat sonra gelmeyi bir felaket saymayacak, herkes gibi sağlam adımlarla istasyonun satrançlı parkeleri üzerinde, gölgemi ayaklarımla çiğneyerek yürüyüp gidecektim. Parke taşlarında sönük ampullerle aydınlanan kare kare beyazlıklar, bana karanlık boşluk üzerine gerilmiş bir ağ etkisi yapmayacak, ayaklarımın altında onların sallandığını duymayacaktım.

Kabahat gene arkadaşımda idi. Eğer onun gelmeyeceğini bilmiş olsaydım, kalabalık dağılmazdan önce, onurumu ayaklar altına alarak yolculardan birinin yardımını isteyecek, ayaklarımın hasta olduğundan söz açacak, belki de koluna yaslanarak itile kakıla dışarı çıkabilecektim.

Ne yazık ortalarda bir hamal bile yoktu. Doğrusu buranın hamallarına da kalbim kırılmıştı. Gece yarısını iki saat geçmiş olması para kazanmaya engel miydi? Bu kerte karnı tok hamallara, bir daha açlıklarından öleceklerini bilsem bir bavul bile taşıtmamaya karar veriyordum. Ama eğer onlardan birisi bu kararı verdiği an karşıma çıksaydı, “Merhaba arkadaş!” diye teklifsizce koluna girerdim. Ben küçük bir kasabadan gelmiş demokrat bir adamdım. Onun koluna girmekle belki de ona bazı hazlar kazandıracaktım: Yarın hamal kahvesinde, “Akşam bir efendi ile kol kola gezdik!” diye övünecek, belki daha ileri giderek benim rakı paramı ödediğini ve umumhane de aynı kadınla sabahladığımızı söyleyecekti.

Heyhat! İstasyonun dumanla kararmış çatıları altında bavulumla benden başka kimse yoktu. Uzaktan, kırmızı bir fenerle bir hat bekçisi geçti. Onu çağırıp yardımını rica edebilirdim. Ama geceleyin traverslerin yağdan siyahlaşmış taşları üzerinde, kırmızı ışığını önüne katarak dolaşmaktan korkmayan bekçi, beni gördüğü halde başını çevirmişti. Bana metelik vermeyen bu adam karşısında küçüldüğümü hissederek ona sesimi işittirmeyeceğimden korktum; ışıklı parkeler üzerinde, bir sarhoş gibi de olsa yürümeye karar verdim. Sendeleyme sendeleyme istasyonun dış kapısı önündeki büyük direğin altına geldiğim zaman, artık daha fazla yürüyecek iktidarım olmadığını anladım. İçim bir balon gibi boşalırken her yanımdan korku teri sızıyordu. Bavulumu yere bıraktım ve titrek ellerle terimi silmeye çalıştım.

Bu geniş meydanlıkta ne baş döndürücü bir sessiz-

lik vardı. Karşıdaki kahvelerin bütün camekânlarında meydanlığın elektrikleri garip parıltılar yapıyordu. Sema kapalı idi. Yeryüzü, gökyüzü, karanlığın kucağında erimişler; lambalar, hayal meyal fark edilen evler ve hepsinden çok ben, boşluktaymışız gibi sallanıyorduk. Bir köpek sesi işitemeyecek kadar dünyada yalnız olmanın ruha doldurduğu karanlık boşluğu bir kez daha tüm acılığıyla bu direğin altında duydum. Bunun için şehrin hamallarına ve beni beklemeyen arkadaşşıma gücenmeye yerden göğe kadar hakkım vardı. Şu anda o, ihtimal çıplak bacağını yorganının üzerine atarak bütün vücudunu güvenle bıraktığı yatakta rahat bir uyku çekmekte idi. Ben bir direğin dibinde, sırtımda soğuk terler, bilmediğim bir şehrin karşısında titrerken onun bu kadar sakin yatabilmesi ne büyük hissizlikti. İhtimal yarın beni gördüğü zaman istasyona gelinceye kadar oradan ayrılmış olduğumu yeminlerle temin edecek, yahut hasta olduğunu söyleyecekti: ansızın depreşen bir gecelik bir mide rahatsızlığı... ve ben onun bu yanlarını bildiğim halde yapma bir üzüntü gösterecek, hatta rahatsızlığının geçmiş olmasından dolayı mutluluk duyduğumu hararetle anlatacaktım.

Ne var ki bir otel yolu soracak kimseye rastlasaydım, gene de arkadaşımı başışlayabilirdim. Otel sahiplerinin istasyonlara gönderdiği, başlarında otel adresleri yazılı şapkalılarıyla “en rahat otel”i nezaketle tavsiye eden ama gerektiğinde bir tek müşteri için hamallar gibi barbarca dövüşen otel çıkırktanlarından nefret ederim. Ne var ki onlardan birini bulsaydım, isterse yatağın yıkanmamış yapağısından çıkan korkuyla sabahleyin baş ağrısından öleyim, gene onun “en rahat otel” sözüne inanarak peşi sıra gitmeye razı olacaktım. Otele geldiğimiz zaman da az önce titremekte olduğumu unutacak, otel defterine adresimi yazacak ve sonra bavulumu eline ala-

rak bana yol gösteren hizmetçiye yirmi beş kuruş bahşış vermeden önce, huyumu kendisine anlatacaktım.

Ayaklarımı on beş dakika soğuk suda tutmadan ve iki bardak süt içmeden yatamazdım. Sabahları kapıyı vurmada girmenin sinirlerimi bozacağını, bana kahvaltı için yüz gram kaymak ve iki dilim çavdar ekmeği getirmeleri gerektiğini anlatacaktım. O önümde aşırı bir eğilişle selam verip giderken onu tekrar çağırarak, bir şey söylemek ister gibi bir tavır takınacak, sonra tekrar bir şey olmadığını, gitmekte serbest olduğunu bildirecektim. Şüphesiz o beni artık... ilçesinden gelmiş zavallı bir adam sanmayacaktı ve otel kâtibine, nasılsa kendi otellerine uğramış kibar bir zengin beyden söz açacaktı.

Ah o ilçe, o küçük kasaba, beni böylesine zavallı yapan orası değil miydi? Belki mayamda bozukluk vardı. Belki de ben gerçekten hasta yaratılmış bir adamdım. Ama hiç kuşkusuz beni hasta ve zavallı yapmakta o kasabanın büyük günahı vardı. Düşündükçe yalnız benim değil oraya gelen hükümet doktorunun da, savcının da, jandarma komutanının da az zaman sonra kabuk bağladıklarını ve bu kabuk içinde gizli bir derdin yumağını sardıklarını hatırlıyorum. Demek kasaba da suçluydu. Onun yıkık kalesinin dişleri arasında çok insanın yaşama hevesleri törpülenmişti.

Oraya geldikleri zaman onlar da benim yaşımdaydılar, gelecekte umutla söz ediyorlardı. Doktor sıtmadan kırılan bu kasabada sivrisinek bırakmayacağına, savcı ve jandarma komutanı el ele vererek bütün çapulculukların önünü alacaklarına, kanunu ve nizamı her şeyden üstün tutacaklarına inanıyorlardı. Ne oldu sonra? Hükümet doktoru teşhisi iyi koyduğunu sanıyordu. Sıtmayla savaşmak için pirinç tarlalarından işe başlamakla hata ettiğini nereden bilecekti? Yazdı... Sayfalar dolusu, gören bir göz ve ağlayan bir yürekle yazdı. Nafile... Pirinç

ekimine de, sivrisineklerin uçmasına da engel olamadı. Bir şikâyetin kasaba sınırındaki çeltik bataklıklarında saplanıp kalmaması için, il genel meclisi üyelerinden Osman Nuri'nin çeltik fabrikasındaki dizel motorundan daha güçlü olmak gerektiğini nereden bilsindi.

Yukarıdakiler, bütün tahriratlara, “Kâfi miktarda kinin gönderilmiştir!” diye karşılık veriyorlardı. Daha ne lazımdı? Bunun manasını anladıktan sonra deli oldu. Küfürnameler yazdı. İstifaya kalktı. Tazminat istediler. O zaman hükümet doktoru boynunu eğdi. Bununla beraber bir zaman da kasabanın lokantasında rakı masası başında hükümeti eleştirdi. Günün birinde bundan da vazgeçti. Alaylı gözlerden kurtulmak için evine kapandı. Görünmez oldu. Gündüzleri sağlık memurları kinin dağıtırken o baş ağrısını bahane ederek dispanserin bir karyolasında yüzükoyun yatıyordu.

Jandarma komutanı ile savcının hikâyeleri de buna benzer. Kanunun “yazılı bir metin” olduğunu anlamak için kayısı bağlarında yapılan cümbüşlerde hazır bulunmak gerektiğini okulda kimse onlara öğretmemişti. Jandarma komutanı, o bağların çeşnisine alışır gibi oldu ise de savcı oraya bir türlü ayak uyduramadı. Bir kitap merakıdır sardırıldı. Sonraları savcının, arada sırada doktorun evinden sallanarak çıktığını da görmeye başladım.

Ya benim programlarım? Hey zavallı projeler! “Beyaz zambaklar memleketi” benim kasabamı kıskanacaktı. Ve bu üstünlük benim eserim olacaktı. Okulun yıkık duvarına bir taş koyduramayan zavallı tüysüz delikanlının mumdan cenneti, mumya suratlı milli eğitim memurunun ve total kaymakamın uğursuz ellerinde nasıl da eriyivermişti. Onlara her başvuruşumda sorumluluk, tahsisat ve “çizmeden yukarısı” karşıma dikiliyordu.

Çocukların yetişmesinden ziyade sınıf geçmenin esas olduğunu okulda bize öğretmemişler. Bu dersi de sınav

odasında, babası zengin bir öğrenci için iltimas istemeye gelen kaymakamın nutkundan öğrenecektim... Kısacası, benim etrafımda bir salyangoz kabuğu pıhtılaştı. Kale dibindeki han odasında, beş numaralı lambanın alevinde her gece eski benliğimin bir parçasını pervanelerle birlikte yaktım ve bu kabuk içine sığabildim. Beş yıl neleri kucağına almazmış meğer...

2

Ben bu anıları eşeleyerek korkuya karşı koymaya çalışırken, sol taraftan bir araba gürültüsü işitip sevinçten titredim. Biraz sonra fenerlerinde sarı ışıklar ürperen faytonun silüetini fark ettim. Hemen yolunu kestim. Arabacı söverek dizginlere asıldı, gecenin bu saatinde hortlak gibi hayvanların önüne çıktığım için Tanrı'nın bin türlü belasını üzerime savuran bir beddua okudu.

Bütün lanetler üzerime olsun, ama beni gecenin üçünde, demiryolu idaresinin bıraktığı gibi sokakta bırakmamasını, arabasına almasını rica edecek durumda idim. Oysa bu küfrün hesabını yarın kendisinden soracak kadar ileri gittim. Eğer bu şehirde bir belediye varsa, arabacıların bu kadar cesur olmamaları gerektiğini söyledim. Arabacıların müşteriye nasıl davranmaları lazım geldiği konusunda ona ders vermeye kalktım. Nihayet arabaya binmek hakkım olduğunu, çünkü demiryolu idaresinin yolcularını saat ikide şehre indirirken belediyenin ve polisin görev başında olduğuna güvendiğini iddia ettim.

Arabacı, müşteri üzerine müşteri almak âdetinde olmadığını küfürlerle belirterek kırbacını şaklattı.

“Ah o ilçe, o küçük kasaba, beni böylesine zavallı yapan orası değil miydi? Belki mayamda bozukluk vardı. Belki de ben gerçekten hasta yaratılmış bir adamdım. Ama hiç kuşkusuz beni hasta ve zavallı yapmakta o kasabanın büyük günahı vardı. Düşündükçe yalnız benim değil, oraya gelen hükümet doktorunun da, savcının da, jandarma komutanının da az zaman sonra kabuk bağladıklarını ve bu kabuk içinde gizli bir derdin yumağını sardıklarını hatırlıyorum. Demek kasaba da suçluymuştu. Onun yıkık kalesinin dişleri arasında çok insanın yaşama hevesleri törpülenmişti.”

Denizin Çağırışı, Türk edebiyatında, psikolojik yabancılaşmanın konu edildiği ilk roman olması açısından önemli bir yapıttır. Yazıldığı dönemde yeterince anlaşılamayan *Denizin Çağırışı*'nda, bir kasaba öğretmenin ruhsal sorunlarını, çelişkilerini, onun iç dünyasının derinliklerine inerek, büyük bir incelikte anlatıyor Kemal Bilbaşar.

#İçdünya #yabancılaşma #çelişki #denizeaçılmak #yaşamahevesi

